

УДК: 343: 222

РОЗУМІННЯ ВИНИ У ФІНАЛЬНІЙ ТЕОРІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА: КОНКРЕТНИЙ ЗМІСТ ТА ЙОГО ОЦІНКА

Айдинян А.В.

UNDERSTANDING OF THE GUILT ACCORDING TO FINAL CONCEPT: SPECIFIC CONTENT AND ITS ASSESSMENT

Aydiyanyan A.V.

В статті досліджується конкретний зміст вини за фінальною теорією кримінального права. Вивчається предмет докору (родового поняття вини), його інтелектуальний і вольовий моменти. Надається оцінка положень фінальної теорії щодо вини.

Ключові слова: *фінальна концепція, вина, докір, інтелектуальний момент, вольовий момент.*

Питання вини беззаперечно є одним з найбільш дискусійних в правовій науці в цілому і в кримінально-правовій науці зокрема. Упродовж тривалого часу фахівці в галузі кримінального права роблять спроби з'ясувати конкретний зміст вини. Це обумовлює існування різних її концепцій (доктрин). Кожна з таких концепцій по своєму тлумачить вину, визначає її сутність, місце в кримінальному праві тощо. В межах даної публікації пропонуємо зупинитись на деяких конкретних положеннях про вину, що відстоюються фінальною теорією кримінального права, та надати їм свою оцінку.

Наше дослідження буде здійснюватись за таким алгоритмом: 1) попередні зауваження; 2) виклад конкретизованих положень фінальної теорії щодо вини; 3) оцінка цих положень фінальної теорії щодо вини; 4) загальні висновки.

Попередні зауваження. Треба відмітити, що в літературі вживаються різні назви для позначення фінальної теорії кримінального права. Наприклад, фінальна

теорія дії [1, с. 43; 2, с. 34; 3, с. 39; 4, с. 211], теорія фінального кримінального права [5, с. 97-106], концепція цілеспрямованого діяння [4, с. 213] тощо. Оскільки йдеться про одну і ту саму теорію (концепцію), надалі ці назви вживатимуться як синонімічні.

Фінальна теорія бере свій початок з 30-х років ХХ ст. Її основоположником вважається професор Боннського університету Ганс Вельцель. Серед прибічників цієї теорії називають таких німецьких вчених, як Р. Маурах, Г. Майер, В. Майхофер.

Як було обгрунтовано в попередній публікації, в межах фінальної теорії більшість категорій кримінального права набувають специфічного правового змісту, тому видається необхідним пригадати хоча б окремі вихідні положення концепції щодо загального розуміння вини. Так, нами було з'ясовано, що:

- вина знаходиться за межами складу злочину;

- за одним із підходів родовим поняттям вини визнається оцінка, за іншим – осуд,



докір (докірливість); обидва підходи свідчать про те, що тут вина розглядається як «фрагмент правосвідомості» правозастосувача;

- докір (оцінка) завжди пов'язується з конкретними умовами (передумовами) і підставою; саме їх поєднання робить можливим висунення докору [6, с. 96-99].

Виклад конкретизованих положень фінальної теорії щодо вини. З урахуванням зазначеного вище пропонуємо розглянути конкретизовані положення про вину. За визначеннями фіналістів, вина – це вираз оціночного судження щодо поведінки особи, певна її оцінка. Вона включає докір суб'єкту за вчинення ним конкретного діяння [4, с. 215]. Існують ще такі дефініції вини: «Вина – це докір, який висувається суб'єкту через зловживання ним своєю осудністю щодо конкретного злочину» [7, с. 324]; «вина – це осуд, докірливість волеутворення» [8, с. 105].

З наведених визначень неможливо зробити однозначний висновок про зміст вини. В одному випадку йдеться про поведінку в цілому, в другому вина розглядається крізь призму взаємодії інтелекту та волі особи з діянням, а в третьому – докір пов'язується лише із волеутворенням.

Не вирішуючи поки що питання про сутність предмету вини, спробуємо розглянути підхід фіналістів до проблеми докору (докірливості). При цьому хотілося б наголосити, що в даному разі йдеться не про власне докір (як вже констатувалось вище, це «площина» правосвідомості правозастосувача), а про його предмет, точніше – зміст цього предмету.

Як вказує основоположник фінальної концепції Г. Вельцель, докір (його предмет – А.А.) наділений інтелектуальним і вольовим моментами. Інтелектуальний момент має дві складові – усвідомлення реалізації складу злочину («Die Erkennbarkeit der

Tatbestandsverwirklichung») та усвідомлення чи можливість усвідомлення протиправності («Die Erkennbarkeit der Rechtswidrigkeit») [8, с. 117-118], а вольовий момент пов'язується зі здатністю діяти правомірно [8, с. 130].

Спробуємо проаналізувати сформульовані критерії «предмету» докору (докірливості). Отже, інтелектуальний момент вимагає усвідомлення особою того, що її діяння (очевидно, у поєднанні з іншими обставинами – А.А.) відповідає певному складу злочину. Як впливає з праці Г. Вельцеля, йдеться не про знання кримінального закону, а про усвідомлення обставин, що кореспондують з об'єктивними ознаками складу злочину (так званий фактичний рівень усвідомлення).

За Г. Вельцелем усвідомлення цих обставин також є інтелектуальним моментом умислу. Пояснюючи інтелектуальний момент «предмету» докору в цій частині, автор наголошує на подвійній функції такого усвідомлення – воно є складовою інтелектуальних моментів «предмету» докору та умислу водночас (детальніше про умисел – див. далі). При цьому автор окремо розглядає цю складову інтелектуального моменту для умисних та необережних злочинів. Щодо умисних злочинів Г. Вельцель наголошує, що тут проблем взагалі не виникає, враховуючи подвійну функцію такого усвідомлення (інакше немає умислу). Що ж стосується необережності, то він виокремлює два її види – усвідомлена необережність (bewußten Fahrlässigkeit) та неусвідомлена необережність (unbewußten Fahrlässigkeit). Для усвідомленої необережності усвідомлення реалізації складу злочину теж характерне, однак проблемним видається встановлення цієї складової «предмету» докору для неусвідомленої необережності. В даному разі автор веде мову про здатність особи передбачати можливість настання наслідків [8, с. 117-118].



Отже, позицію Г. Вельцеля позицію щодо складових інтелектуального моменту «предмету» докору слід дещо уточнити. Так, для умислу та усвідомленої необережності однією з складових цього елементу предмету докору є усвідомлення реалізації складу злочину, а для неусвідомленої необережності – неусвідомлення настання наслідків за умови, що суб'єкт мав здатність передбачати можливість їх настання.

Що ж означає усвідомлення протиправності (можливість такого усвідомлення) і чи пов'язується воно зі знанням кримінального закону? На думку Г. Вельцеля, усвідомлення протиправності не означає, що особа повинна знати закон чи легальне визначення злочину, який вона вчиняє, однак недостатньо і простого усвідомлення аморальності. Необхідно, щоб суб'єкт міг усвідомлювати, що його діяння порушує соціальні норми, необхідні для спільного суспільного життя [8, с. 123]. Далі автор вказує, що суб'єкт повинен усвідомлювати (чи мати можливість усвідомлювати) суперечність свого вчинку суспільному порядку, на якому ґрунтується кримінально-правова заборона [8, с. 142].

Логічним продовженням фінальної теорії вважається вчення про помилку в забороні [2, с. 46]. На переконання прибічників фінальної концепції, так звана помилка «в забороні» може усувати усвідомлення протиправності. Підхід фінальної теорії щодо такої помилки отримав «офіційне схвалення» в рішенні Верховного Суду ФРН від 18 березня 1952 р. Цим рішенням проводиться розмежування між протиправністю і відповідністю складу злочину, а також стверджується, що для визнання діяння протиправним складу злочину недостатньо [9, с. 96].

«Основна ідея» помилки в забороні, що підтримується представниками фінальної теорії, збережена в сучасному Кримінальному кодексі ФРН. Так, у його §

17 міститься положення наступного змісту: «Якщо особа, що вчинила діяння, не усвідомлює того, що діє протиправно, вона діє невинувато, якщо вона не могла уникнути такої помилки. Якщо ж особа могла уникнути цієї помилки, відповідно до абз. 1 §49 покарання може бути пом'якшене» [10].

Отже, відсутність усвідомлення протиправності свого діяння внаслідок помилки, якщо при цьому відсутня можливість такого усвідомлення, виключає вину. Наявність можливості усвідомлювати протиправність діяння – при її неусвідомленні – може слугувати підставою для пом'якшення покарання.

Виходячи з викладеного вище щодо змісту протиправності, який вкладається представниками фінальної концепції, можна зробити висновок, що з точки зору вітчизняного кримінального права тут доводиться вести мову не про юридичну помилку щодо злочинності/незлочинності діяння, а про помилку в характері діяння, «природа» якої досить неоднозначна, однак в деяких сучасних джерелах вона небезпідставно віднесена до фактичних помилок, що можуть виключати кримінальну відповідальність [11, с. 509-511; 12, с. 298].

Третя «вимога» докірливості (складова «предмету» докору) за Г. Вельцелю – здатність особи обирати правомірну поведінку – представляє вольовий момент «предмету» докору. При цьому Г. Вельцель веде мову не про загальну (якусь абстрактну) здатність діяти правомірно, а про можливість осудної особи обирати свою поведінку на рівні конкретної ситуації. Автор також зазначає, що має встановлюватись дійсне бажання суб'єкта. Як впливає з праці Г. Вельцеля, йдеться про наявність в осудної особи простору в її діях, можливість вільно обирати варіант поведінки [8, с. 130].

Отже, вольовий момент «предмету» докору передбачає наявність у особи



«простору» в діях, можливості вільно обирати свій варіант поведінки.

Оскільки в кримінальному праві України також розрізняються дві форми вини – умисел та необережність, повноцінний аналіз вини за фінальною теорією видається неможливим без аналізу цих понять (умислу та необережності) з точки зору фіналістів. Перша і основна теза полягає у тому, що *умисел і необережність відносяться не до вини, а до діяння.* Фіналісти обґрунтовують цей підхід наступним чином. В межах фінальної концепції діяння вважається таким, що демонструє волю, а звідси, на переконання прибічників фінальної концепції, слідує, що умисел є частиною злочинного діяння [4, с. 213-214]. Про «переміщення» наміру зі сфери *mens rea* і включення його до злочинного діяння за концепцією фінальної дії говорить і С. Сниман [4, с. 213].

Друга важлива теза – *умисні та необережні злочини характеризуються різною фінальністю.* Вище ми вже констатували, що, на переконання фіналістів, діяння завжди є цілеспрямованим, в тому числі і у разі необережного спричинення шкоди. С. Сниман зауважує, що злочини, щодо яких *mens rea* не вимагається у формі наміру, а лише у формі необережності, пояснюються прибічниками фінальної теорії аналогічним чином: діяння правопорушника є цілеспрямованим, хоча його ціль чи намір є нерелевантними, оскільки знаходяться за межами визначальних елементів конкретного типу злочину [4, с. 213-214]. Так, науковці, що обґрунтовують фінальну теорію, визнають, що умисел і необережність є різними видами фінального волевиявлення. *Якщо при умислі фінальність спрямована на результат, що є ознакою складу, то при необережності йдеться про спрямованість на результат, що лежить за межами складу* [7, с. 146].

Н.В. Лясс підкреслює, що фіналісти наділяють умисел і необережність лише одним моментом – вольовим, однак психічне ставлення особи до вчиненого і наслідків характеризується не лише вольовим моментом, але і інтелектуальним – усвідомлення характеру, суспільної значимості вчиненого діяння і його наслідків [2, с. 40]. Очевидно, позиція Н.В. Лясс не зовсім точна. Характеризуючи умисел, Г. Вельцель називає як інтелектуальний, так і вольовий його моменти. Інтелектуальний – полягає в усвідомленні того, що особа бажає вчинити, а вольовий – в рішучості реалізувати бажане [8, с. 49].

Якщо пригадати зміст інтелектуального моменту умислу за кримінальним правом України, то він включає 1) усвідомлення особою суспільно небезпечного характеру свого діяння і 2) передбачення його суспільно небезпечних наслідків [13, с. 38]. Не зачіпаючи проблеми співвідношення виокремлених складових інтелектуального моменту, відмітимо, що оскільки *діяння за фінальною концепцією завжди цілеспрямоване і його ціль при умислі є релевантною складу злочину (про що йшлося вище), усвідомлення бажаного включає усвідомлення об'єктивних ознак складу злочину (в тому числі наслідків, якщо такі наслідки відповідним складом злочину передбачаються).*

Усвідомлення суспільно небезпечного характеру діяння – за домінуючим у вітчизняній доктрині підходом – включає: а) усвідомлення фактичного характеру вчинюваного діяння і б) усвідомлення його шкідливості для охоронюваних законом про кримінальну відповідальність суспільних відносин [14, с. 151].

Отже, в даному разі до усвідомлення фактичного характеру вчинюваного «додається» усвідомлення суспільної небезпеки. Натомість фінальна теорія цим поняттям взагалі не оперує, однак де-факто усвідомлення того, що ми звикли називати



суспільною небезпекою, охоплюється усвідомленням протиправності як другого «компоненту» інтелектуального моменту «предмету» докору.

Таким чином, інтелектуальний і вольовий моменти умислу фіналістами дійсно виокремлюються, однак їх зміст децю відрізняється від інтелектуального і вольового моментів умислу за кримінальним правом України.

Обґрунтовуючи відповідальність за необережне спричинення шкоди, Г. Вельцель не розкриває інтелектуальний та вольовий моменти необережності. Разом з тим, наше дослідження дозволяє припустити, що необережність теж «вимагає» певні варіанти поєднання свідомості та волі. Вище ми вже аналізували інтелектуальний момент «предмету» докору у необережних злочинах і, як бачимо, його зміст різниться в так званих усвідомлено необережних та неусвідомлено необережних злочинах. Як видається, усвідомлення реалізації складу злочину (для усвідомленої необережності) та неусвідомлення настання наслідків за умови, що суб'єкт мав здатність передбачити можливість їх настання (для неусвідомленої необережності) водночас може розглядатись як інтелектуальний момент «предмету» докору і інтелектуальний момент необережності (за аналогією з «подвійною функцією» усвідомлення реалізації складу злочину при умислі).

До того ж, інтелектуальний момент «предмету» докору, в тому числі у разі необережного спричинення шкоди, вимагає також усвідомлення чи принаймні можливості усвідомлення так званої протиправності діяння.

Щодо вольового моменту, то ми вище зазначали, що умисел і необережність є різними видами фінального волевиявлення і за необережного злочину воля спрямована на результат, який є нерелевантним по відношенню до складу злочину, однак

визначальним є наявність у особи можливості вільно обирати варіант поведінки.

Отже, і умисел, і необережність за фінальною теорією мають інтелектуальний та вольовий моменти, які частково збігаються з інтелектуальними і вольовими моментами «предмету» докору (див. табл. 1). Якщо стосовно умислу Г. Вельцель прямо називає ці моменти, то щодо необережності їх можна обґрунтувати, виходячи з системного розуміння фінальної теорії. Враховуючи те, що умисел і необережність в межах даної концепції розуміються як суб'єктивні елементи діяння, можна обґрунтувати висновок, що ці інтелектуальні і вольові моменти мають безпосереднє відношення до психіки «злочинця» і відображають елементи його психічного ставлення до вчинюваного.

Ще один момент, на який хотілося б звернути увагу, – це питання співвідношення вини з деякими іншими кримінально-правовими категоріями з точки зору фінальної теорії, а саме – зі складом злочину, злочинном, протиправністю, а також умислом і необережністю.

Отже, щодо вини і складу злочину, то ми вже зазначали, що фінальною теорією вина не включається до складу злочину. Вина тут взагалі є явищем (поняттям) іншої «площини» – фрагментом правосвідомості правозастосувача. При цьому підставою для докору (вини) є, в тому числі, відповідність діяння складу злочину.

Вина і злочин. Ми вже зазначали, що діяння може бути визнане злочином, якщо воно відповідає складу злочину, є протиправним і винним. Отже, злочину без вини не існує.

Вина і протиправність. По-перше, протиправність має децю відмінний зміст від того, що традиційно під ним розуміється в кримінальному праві України (див. вище). Протиправність не залежить від вини, тобто



діяння може бути протиправним, але, разом з цим, становити невинувате спричинення шкоди, однак не може бути навпаки. Це

означає, що вбачається залежність вини, зокрема, від протиправності (її усвідомлення чи неусвідомлення).

Зміст інтелектуального і вольового моментів «предмету докору» в умисних та необережних злочинах

	Умисел	Усвідомлена необережність	Неусвідомлена необережність
Інтелектуальний момент	усвідомлення реалізації складу злочину	усвідомлення реалізації складу злочину	неусвідомлення настання наслідків за умови, що суб'єкт мав здатність передбачити можливість їх настання
	усвідомлення протиправності діяння	усвідомлення протиправності діяння	неусвідомлення протиправності діяння за умови, що суб'єкт мав можливість її усвідомлювати
Вольовий момент	вільний вибір варіанту поведінки (воля спрямовується на результат, що є релевантним по відношенню до складу злочину)	вільний вибір варіанту поведінки (воля спрямовується на результат, що є нерелевантним по відношенню до складу злочину)	вільний вибір варіанту поведінки (воля спрямовується на результат, що є нерелевантним по відношенню до складу злочину)

Вина, умисел і необережність фіналістами розмежовуються, тобто *умисел і необережність розглядаються як «елементи» діяння, а тому включаються до складу злочину, а вина відокремлена від складу злочину і існує самостійно.* При цьому, варто наголосити на тісному взаємозв'язку досліджуваних понять. Так, вище ми довели, що усвідомлення реалізації складу злочину є водночас інтелектуальним моментом умислу і складовою інтелектуального моменту «предмету» докору.

Оцінка положень фінальної теорії щодо вини. Надаючи оцінку фінальній концепції в частині, що стосується розуміння вини, неможливо не пригадати критику її положень з боку радянських вчених. Певною мірою узагальнюючи цю критику, згадаємо такі її «підстави». Основною з таких підстав видається *оціночний характер її понять.* На цьому наголошують Н.В. Лясс [2, с. 45] та Р.В. Вереша [15, с. 23], які, зокрема,

обґрунтовують оціночність поняття протиправності. З цього приводу Н.В. Лясс зазначає: «Заперечення необхідності встановлення протиправності діяння на основі норми кримінального закону, що визначає склад злочину, зміна цієї спеціальної протиправності протиправністю загальною, характер якої невизначений, свідчить про відмову від принципу законності в кримінальному праві. Цілком очевидно, що за такого розуміння протиправності відкривається «широкий простір для суддівського розсуду: констатація злочинності діяння залежить лише від довільно вибраного суддею оціночного критерію» [16, с. 105].

Не надаючи поки що оцінки позицій Н.В. Лясс та Р.В. Вереші щодо оціночності поняття протиправності за фінальною концепцією, для порівняння наведемо цитату радянського вченого того ж періоду (2-а половина ХХ ст.) І. Самощенка: «Усвідомлення протиправності означає



розуміння того, що діяння в принципі суперечить соціалістичному правопорядку, що цілком відповідає нормам комуністичної моралі і соціального співжиття, суперечить системі кримінального законодавства» [17, с.10].

В контексті зазначеного, аналізуючи підхід фіналістів стосовно усвідомлення протиправності, що був наведений вище, можна зробити кілька висновків. По-перше, прослідковуються спільні риси між позиціями німецького і радянського вчених щодо усвідомлення протиправності (усвідомлення суперечності певному порядку, наявності заборони тощо). По-друге, вбачається більше спільних рис між протиправністю в розумінні І. Самоценка та суспільною небезпекою в традиційному її розумінні в межах вітчизняної кримінально-правової доктрини (порушення соціальних норм, протиріччя суспільному порядку тощо), ніж між протиправністю за Г. Вельцелем та протиправністю за кримінальним правом України (під протиправністю традиційно розуміється заборона певного діяння кримінальним законом).

В цілому ми погоджуємось з Н.В. Лясс та Р.В. Верешею, однак варто підкреслити, що оціночність поняття ще не обов'язково свідчить про ваду, адже все залежить від того, як його (це поняття) тлумачити. До того ж, пригадаємо, що суспільна небезпека як ознака злочину за кримінальним правом України теж є оціночним поняттям. Її зміст можна сформулювати на базі ч. 2 ст. 11 КК – діяння становить суспільну безпеку, якщо воно заподіяло чи могло заподіяти *істотну* (підкреслено мною – А.А.) *шкоду* фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі. Яка ж шкода є істотною, а яка ні – в більшості випадків віддається на розсуд суду.

М.Д. Шаргородський також критикував оціночність понять за фінальною теорією,

однак він говорив про поняття вини. Автор наполягав, що такий шлях веде до кримінального права, яке карає за наміри вчинити злочин і відображає тим самим процес знищення «буржуазної законності» [1, с. 43]. Подібну точку зору висловлював і М.С. Алексеев. Він підкреслював, що ця теорія вини передбачає втілення принципу кримінальної відповідальності за настрої, принципу, що формально заборонений рядом нормативних актів і власне Основним законом (Конституцією ФРН) [9, с. 97].

Зазначену точку зору ми не поділяємо. Так, з викладеного вище, можна прослідкувати, що вина за фінальною концепцією розглядається як докір, який завжди має підставу – вчинення особою діяння, що відповідає складу злочину і є протиправним, тому твердження, що вина – це проста оцінка настрою суб'єкта, видається, як мінімум, недостатньо аргументованим.

М.Д. Шаргородський доводив, що фінальна теорія не витримує критики і тому, що, «підкорюючи зміст і оцінку діяння особистим намірам суб'єкта», вона *непридатна для аналізу дій, вчинених з необережності чи з непрямим умислом*, оскільки в такому випадку фінальна спрямованість діяння і склад не співпадають [1, с. 43].

На нашу думку, критика М.Д. Шаргородського не має об'єктивних підстав. По-перше, очевидно, що автор будує свою критику на розумінні умислу і необережності за доктриною радянського кримінального права (і за таких «вихідних даних» вона виглядає цілком обґрунтованою), однак ключовим положенням фінальної теорії (як стосовно умисних, так і необережних злочинів) є цілеспрямованість вчиненого діяння (в тому числі, у разі необережного спричинення шкоди). По-друге, представники фінальної концепції самі наголошують на різнорідності



фінальності в умисних та необережних злочинах. Більше того, як видається, саме ця різномірна фінальність може слугувати підставою для відокремлення умислу від необережності.

Як вже зазначалось, радянські вчені акцентували увагу лише на ваді фінальної концепції і не вбачали позитивних її моментів, однак, на наше переконання, такі теж є. Тут, передусім, варто виокремити:

- визнання пріоритету суб'єктивної спрямованості діяння особи (його фінальності, цілі);

- визначення змісту «предмету» докору;

- врахування психічного ставлення особи до вчинюваного діяння в межах інтелектуального і вольового моментів як умислу та необережності, так і «предмету» докору.

Загальні висновки. Підводячи підсумки, наведемо положення фінальної теорії щодо розуміння вини

1. За домінуючим підходом родовим поняттям вини є осуд, докір (докірливість). Предмет докору характеризується інтелектуальним та вольовим моментами. Інтелектуальний – включає усвідомлення реалізації складу злочину (для умислу та усвідомленої необережності) або неусвідомлення настання наслідків за умови, що суб'єкт мав здатність передбачати можливість їх настання (для неусвідомленої необережності), а також усвідомлення протиправності діяння (для умислу та усвідомленої необережності) чи неусвідомлення протиправності діяння за умови, що суб'єкт мав можливість її усвідомлювати (для неусвідомленої необережності). Вольовий момент пов'язується з наявністю вільного вибору варіанту поведінки.

2. Умисел і необережність за фінальною теорією також наділені інтелектуальним та вольовим моментами і відображають елементи психічного ставлення суб'єкта до

вчинюваного ним. При цьому інтелектуальні моменти предмету докору і умислу/необережності частково збігаються.

3. Вина – у розумінні фінальної теорії – тісно пов'язана з іншими категоріями кримінального права. Вона знаходиться за межами складу злочину, однак однією з підстав для вини (докору) є, зокрема, відповідність діяння складу злочину. Вина також пов'язана з поняттям злочину, адже злочину без вини не існує. Протиправність не залежить від вини, однак вбачається залежність вини від усвідомлення протиправності.

Умисел, необережність і вина фіналістами розмежовуються, адже перші є «елементами» діяння і включаються до складу злочину, а остання – відокремлена від нього (складу злочину) і існує самостійно. Однак умисел та необережність, а також предмет докору, що характеризує вину, втілюють у собі елементи психічного ставлення суб'єкта до вчинюваного.

4. Фінальна теорія не позбавлена певних вад (в тому числі, непослідовностей), але їй властиві й певні переваги, серед яких – визнання пріоритету суб'єктивної спрямованості діяння особи; визначення змісту «предмету» докору; врахування психічного ставлення особи до вчинюваного діяння в межах інтелектуального і вольового моментів як умислу та необережності, так і «предмету» докору.

Література:

1. Шаргородский М.Д. Современное буржуазное уголовное законодательство и право / М.Д. Шаргородский. - М. : Госюриздат, 1961. – 109 с.
2. Лясс Н.В. Нормативная теория в современном буржуазном уголовном праве / Н.В. Лясс. - Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1963. – 77 с.
3. Лекшас И. Вина как субъективная сторона преступного деяния / И. Лекшас ; Пер. с нем. — М.: Госюриздат, 1958. – 85 с.



4. C. Snyman. The Normative Concept of Mens Rea: A New Development in Germany // The International and Comparative Law Quarterly. Vol. 28, No. 2 (Apr., 1979). – p. 211-220.

5. Маньковский Б.С. Реакционная неокантианская теория финального уголовного права / Б.С. Маньковский // Советское государство и право. – 1959. – № 4. – С. 97-106.

6. Айдинян А.В. Розуміння вини у фінальній теорії кримінального права: загальний підходи / А.В. Айдинян // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. – 2017. – № 6. – Т. 1. – С. 96-99.

7. R. Maurach Das Deutsche Strafrecht / R. Maurach. – Allgem. Teil, Karlsruhe, 1954. – 795 s.

8. H. Welzel. Das Deutsche Strafrecht / H. Welzel. – Berlin, 1956. – 437 s.

9. Алексеев Н.С. Западнгерманское «учение об ошибке в запрете» - теоретическое определение беззакония / Н.С. Алексеев // Правоведение. – 1962. - № 1. – С. 93-101.

10. Кримінальний кодекс Федеративної Республіки Німеччини 1871 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1242733>.

11. Уголовное право России: Общая часть : учебник / [Бойцов А.И., Волгарёва И.В., Волженкин Б.В., Золотарёв И.В. та ін.] ; под. ред. Н.М. Кропачева, Б.В. Волженкина, В.В. Орехова. – СПб. : Издательский Дом С.-Пб. гос. ун-та, Издательство юридического факультета С.-Пб. гос. ун-та, 2006. – 1064 с.

12. Українське кримінальне право. Загальна частина : підручник / [Берзін П.С. та ін.] ; за заг. ред. В. Навроцького. – К. : Юрінком Інтер, 2013. – 711 с.

13. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / [Александров Ю. В., Андрушко П.П., Антипов В.І., Клименко В.А. та ін.] ; відп. ред. С. С. Яценко. – [4-те вид., переробл. та доповн.]. - К. : А. С. К., 2005. – 848 с.

14. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник. (Ю.В. Александров, В.І. Антипов, М.В. Володько та ін.) ; вид. 5-те, переробл. та допов. ; за ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка. – К.: Юридична думка, 2009. – 480с.

15. Вереша Р.В. Поняття вини як елемент змісту кримінального права України / Р.В. Вереша. – К. : Атіка, 2005. – 224 с.

16. Лясс Н.В. Критика финальной концепции «двойной» функции уголовного права / Н.В. Лясс // Правоведение. -1969. - № 5. - С. 104-109.

17. Самощенко И. Социалистическая сущность вини по советскому праву / И. Самощенко // Советская юстиция. – 1967. - № 5. – С. 7-12.

References:

1. Shargorodsky`j M.D. Sovremennoe burzhuaznoe ugovolnoe zakonodatel`stvo y` pravo / M.D. Shargorodsky`j. - M. :Gosyury`zdat, 1961. – 109 s.

2. Lyass N.V. Normaty`vnaya teory`ya v sovremennom burzhuaznom ugovolnom prave / N.V. Lyass. - L. : Y`zd-vo Leny`ngr. un-ta, 1963. – 77 s.

3. Lekshas Y`. Vy`na kak sub`ekty`vnaya storona prestupnogo deyan`ya / Y`. Lekshas. - Per. s nem. — M.: Gosudarstvennoe y`zdatel`stvo yury`dy`cheskoj ly`teratury, 1958. – 85s.

4. C. Snyman. The Normative Concept of Mens Rea: A New Development in Germany // The International and Comparative Law Quarterly. Vol. 28, No. 2 (Apr., 1979). – r. 211-220.

5. Man`kovsky`j B.S. Reakcy`onnaya neokanty`anskaya teory`ya fy`nal`nogo ugovolnogo prava / B.S. Man`kovsky`j // Sovetskoe gosudarstvo y` pravo. – 1959. – # 4. – S. 97-106.

6. Ajdy`nyan A.V. Rozuminnya vy`ny` u final`nij teorii kry`minal`nogo prava: zagal`nij pidxody` / A.V. Ajdy`nyan // Aktual`ni problemy` vitchy`znyanoyi yury`sprudenciyi. – 2017. – # 6. – Т. 1. – S. 96-99.

7. R. Maurach Das Deutsche Strafrecht / R. Maurach. – Allgem. Teil, Karlsruhe, 1954. – 795s.

8. H. Welzel. Das Deutsche Strafrecht / H. Welzel. – Berlin, 1956. – 437 s.

9. Alekseev N.S. Zapadnogermanskoe «uchen`e ob oshy`bke v zaprete» - teorety`cheskoe opredeleny`e bezzakonnyya / N.S. Alekseev // Pravovedeny`e. – 1962. - # 1. – S. 93-101.

10. Kry`minal`ny`j kodeks Federaty`vnoyi Respublyk` Nimechchy`ny` 1871 r. // [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu : <http://www.law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1242733>.



11. Ugolovnoe pravo Rossy`y: Obshhaya chast` : uchebny`k / [Bojczov A.Y., Volgarëva Y.V., Volzhenky`n B.V., Zolotarëv Y.V. ta in.] ; pod. red. N.M. Kropacheva, B.V. Volzhenky`na, V.V. Orehova. – SPb. : Y`zdatel`sky`j Dom S.-Peterb. gos. un-ta, Y`zdatel`stvo yury`dy`cheskogo fakul`teta S.-Peterb. gos. un-ta, 2006. – 1064 s.

12. Ukrayins`ke kry`minal`ne pravo. Zagal`na chasty`na : pidruchny`k / [Berzin P.S. ta in.] ; za zag. red. V. Navrocz`kogo. – Ky`yiv : Yurinkom Inter, 2013. – 711s.

13. Naukovo-prakty`chny`j komentar do Kry`minal`nogo kodeksu Ukrayiny` / [Aleksandrov Yu. V., Andrushko P.P., Anty`pov V.I., Kly`menko V.A. ta in.] ; vidp. red. S. S. Yacenko. – [4-te vy`d., pererobl. ta dopov.]. – K. : A. S. K., 2005. – 848s.

14. Kry`minal`ne pravo Ukrayiny`. Zagal`na chasty`na: pidruchny`k. (Yu.V. Aleksandrov, V.I. Anty`pov, M.V. Volod`ko ta in.). – vy`d. 5-tye, pererobl. ta dopov. / za red. M.I. Mel`ny`ka, V.A. Kly`menka. – K.: Yury`dy`chna dumka, 2009. – 480c.

15. Veresha R.V. Ponyattya vy`ny` yak element zmistu kry`minal`nogo prava Ukrayiny` / R.V. Veresha. – K. : Atika, 2005. – 224s.

16. Lyass N.V. Kry`ty`ka fy`nal`noj koncepcy`y` «dvojnoj» funkcy`y` ugolovnogogo prava / N.V. Lyas //Pravovedeny`e. -1969. - # 5. - S. 104-109.

17. Samoshhenko Y`. Socy`aly`sty`cheskaya sushhnost` vy`ny` po sovetskomu pravu / Y`. Samoshhenko // Sovetskaya yusty`cy`ya. – 1967. - # 5. – S. 7-12.

Айдинян А.В., Понимание вины в финальной теории уголовного права: конкретное содержание и его оценка. – Статья.

В статье исследуется конкретное содержание вины согласно финальной концепции. Изучается предмет упрёка (родового понятия вины), его интеллектуальный и волевой моменты. Дается оценка подходов финальной теории к вине.

Ключевые слова: *финальная теория, вина, упрёк, интеллектуальный момент, волевой момент.*

Aydinyan A.V. Understanding of the guilt according to final concept: specific content and its assessment. – Article.

The article is deals with the specific content of the guilt by the final theory of criminal law. The subject of reproach (generic concept of guilt), its intellectual and volitional moments is studied. An evaluation of the final theory provisions about guilt is given.

Key words: *final theory, guilt, reproach, intellectual moment, volitional moment.*

Авторська довідка:

Айдинян А. В. – кандидат юридичних наук.

Стаття надійшла до редакції 29.05.2018 р.

Рецензент: к.ю.н., доц. Д. І. Сіроха.

